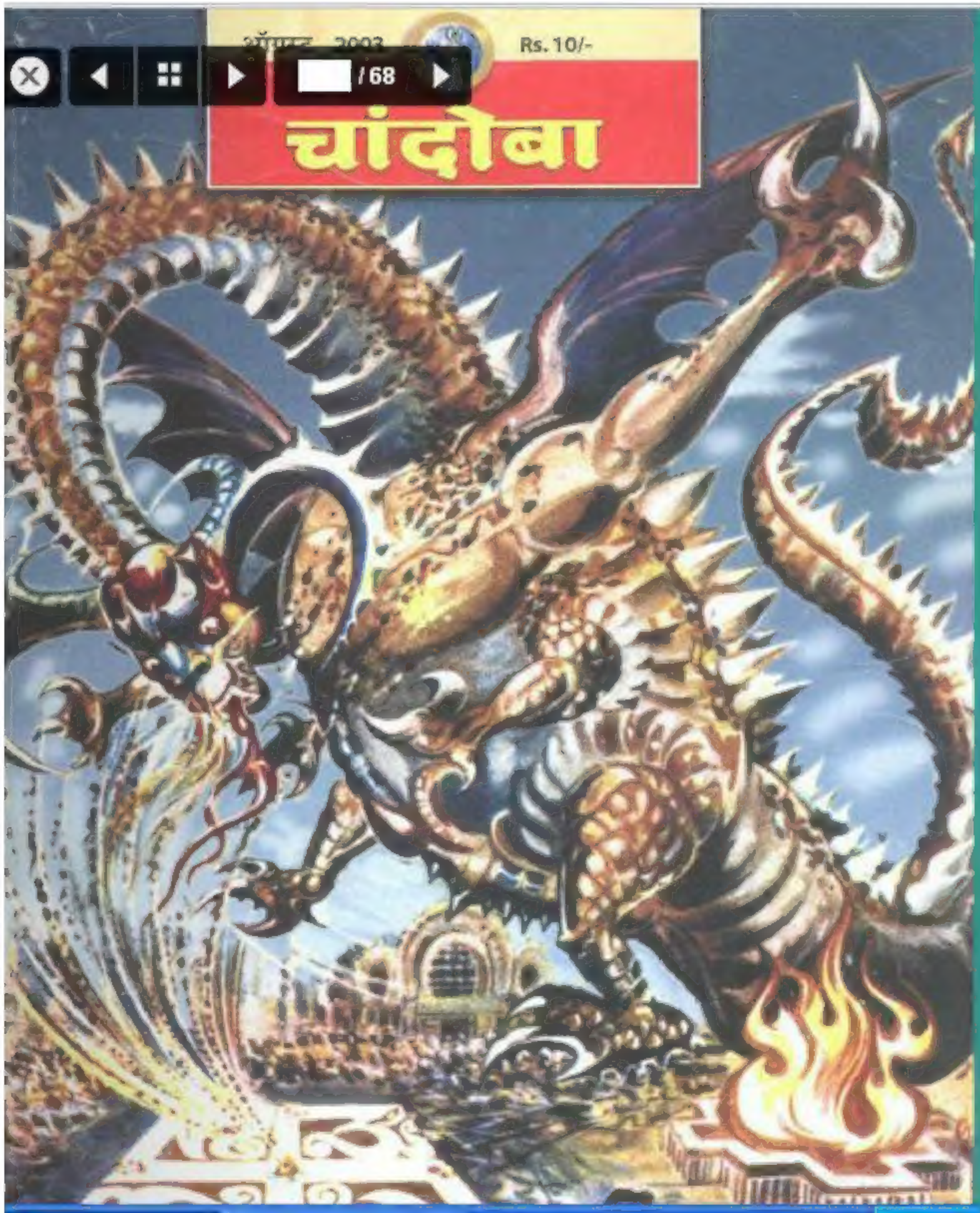

ऑक्टोबर २००२

Rs. 10/-

चांदोबा

भूपती एक व्यापाऱ्याचा इमिद व्यापारी होता. त्याने व्यापारात भरपूर अनुभव घेतला होता. त्याचबरोबर भरपूर पैसा व मानसन्मानही मिळवले होते. इतका धीरपंत असूनही तो सधेे भुती काढे वापन असे व त्याचे भोजन घेत असे. फक्त तो कंजुष नव्हता. अडीचढोळा गरीबांना पैशाची मदत तो रोजमी करीत असे.

भूपतीच्या घरी अनेक वर्षांपासून रंगा काम करीत होता. तो कधीकधी भूपतीला विचारत असे, "मालक, आपल्यापाशी अणार संपती आहे, आपण आरामात दिवस बसवू शकत, पण आपण असे कां करीत नाही?"

का वावर भूपती याचे काही उत्तर देत नसे. फक्त हसून तो गप्प बसे.

एकदा भूपतीला पंधात प्रचंड नुकसान झाले, व त्याचे सर्वस्व गमावले. आपल्या मालकावर आलेली ही वाईट परिस्थिती पाहून त्याने त्याला विचारले, "मालक, हे काय असे झाले! एके काळी आपण धनाढ्य होता, पण आज आपण निर्धन झालत, आपण आता परिस्थितीत काय काय राहू शकत?" त्यावर भूपतीने हसून म्हटले, "एण, मी मालक होतो तेव्हाही मी सामान्य माणससारखा राहत होतो. सुख हे क्षणभंगुर असतं. फष्ट मात्र सदैव करायला लागतात, बीचन हे प्रकार व अंधार यांचे मिश्रण आहे. मालक असताना जर मी चैनीत आयुष्य बालवले असतं तर गरिबीत मला जीवन नरकासारखं वाटतं असतं, मी चांगल्या स्थितीत होतो तेव्हा दुःखी लोकांना मी मदत केली होती. त्यांच्यामैकी काहीकांय आता मला मदत करत आहेत."

त्यानंतर हळूहळू भूपतीची सांपत्तिक स्थिती चांगली सुधारली, पण जीवनावेदनाचा त्याचा दृष्टीकोण मात्र पूर्वीसारखाच राहिला.

- प्रमुराम आर.

महादेवाचा आशिर्वाद

शिवपुराचा ग्रामाधिकारी नागेश गांवकऱ्यांना पार त्रास देत असे. काही लोकांनी विचार केला की नागेशच्या अत्याचारांबद्दल राजाला जाऊन प्रत्यक्षच सांगावं! पण दरवर्षी नागेश राणीला किंमती भेटी देत असे. म्हणून गांवकऱ्यांना बाटलं की कदाचित राजा त्याचर कांहीच कारवाई करणार नाही व उलट गांवकऱ्यांनाच दोषी ठरेल.

त्या गांवातल्या एका शेतकऱ्याच्या घरी मङ्ग नांवाचा एक पातुण आला. त्याने गांवातली कुर्श्या पाहून लोकांना सल्ला दिला, तो म्हणाला, "नगरात गलाडेन गांवाची एक ज्ञानी व्यक्ती आहे. ते उताम व आदर्श नागरिक आहेत. त्यांच्या बाणीत कांही निगळीच शक्ती आहे. त्यांना तुमच्या गांवात येण्यासाठी आर्चन वा, तुमचे कल्याण होईल."

सर्व गांवकऱ्यांनी मिळून चित्राक्ष नांवाच्या एका इसमारास महादेवाकडे धाडले. त्याने गांवकऱ्यांच्या कष्टाबद्दल सविस्तर माहिती दिली आणि त्यांना विनवून तो त्यांना शिवपुरा घेऊन आला. महादेव चित्राक्षच्या घरीच राहायला सगले.

संध्याकाळच्या वेळी ते गांवकऱ्यांना पुराणातल्या कथा वाचून दाखवीत, त्यांना उपदेश करीत आणि भलेपणाबद्दल, चांगुलपणाबद्दल, समजावून देण्याचा प्रयत्न करीत. ते सांगत होते, "आता समजा, जे फष्ट आपण झाल्यबसून तोडलंय, त्याचा एक भाग सडलेला आहे, जर तो सडला भाग आपण खाऊ तर आपली प्रकृती बिघडेेल, पण फळाचा उरलेला चांगला भाग खाऊन आपण आपली मूळ भागवतो आणि आपली प्रकृति चांगली ठेवतो. दुसऱ्या व्यक्तीलाही आपण याच दृष्टीकोनातून पाहायला द्या. त्याचा चांगुलपणा, स्वभावातले गुण आपण लक्षात ठेवले पाहिजेत आणि त्याच्या स्वभावातल्या दोषांकडे दुर्लक्ष करायला द्या."

त्यांनी सांगितलेल्या गोष्टीमुळे गांवकरी प्रभावित झाले. ते एकमेकांना मदत करू लागले, एकमेकांशी प्रेमाने वागणूक लागले. नागेशच्या जुलमी, कठोर कारवायांबद्दल ते कांभी बोलायला लागले. अशा तऱ्हेने महादेव यांचे आगमन हे नागेशच्यादेखील फायद्याचे ठरले.

एके दिवशी चित्राशची नाय नागेशाच्या शेताला चालपासाठी धुसली. नागेशाच्या नोकरीनी गाव फकटली आणि गोठ्यांत कोथली. नागेशाने चित्राशला ही बातमी कळवली व सांगितले की या गुन्नाबदन त्याला शंभर मोहरा दंड मोहरा भरावा लागेल.

चित्राश नागेशाला भेटायला स्वतःच गेला आणि त्याने हिंन्ती केली, "मी एवढी मोठी रक्कम गुट्टा भरू शकणार! गाईची किंमतदेखील तितकी होत नाही. मी चाऱ्यासाठी पैसे भरयला तयार आहे." पण नागेशाने त्याचे मुळीच ऐकले नाही व म्हटले, "बोन दिवसत जर तू हा दंड भरला नाहीस तर तुला दसरोज दहा फटकांची शिक्षा होईल. आणि हे ही गान्य नसेल तर तू हे गाव सोडून निघून जा."

चित्राश नागेशाच्यासमोर रडला - मेकला, पण कोही उपयोग झाला नाही, जेव्हा ही गोष्ट महादेवाला फळली तेव्हा त्यांनी चित्राशला समजावून सांगला

म्हटले, "तू पुन्हा होऊ नकोस. जर तुझी नाजू न्यायाची असेल तर भगवान तुला धन देऊन तुला मदत करतील."

त्याच दिवशी मध्याकाळी चित्राश घराच्या मागाच्या बाजूला रोणे लागण्यासाठी जमीन खणत होता, तेव्हा एकदम खणखण असा आवाज आला. त्याने जास्ती खोदत तर तिथे त्याला तांब्याचा एक घडा दिसला. घड्यांत सोन्याच्या मोहरा होत्या, त्यांतल्या त्याने शंभर मोहरा काढल्या आणि दंड भरला, त्याने गाव धरी परत आणली.

नागेशाने तपास केला व चित्राशने एवढ्या मोहरा कुठून मिळवल्या ते समजल्यानंतर, चित्राशला निरोप पाठवला, "जे धन तुला मिळाले आहे, ते तुझे असून राजाच्या मालकीचे आहे. राजाचे धन त्याच्या प्रतिनिधीकडे, म्हणजे ग्राह्यशिक्षा-याकडे सोंपवणे हे तुझे कर्तव्य आहे. जर त्यांतली काही रक्कम तू खर्च केली असली तर न्यायासहित ती वाचता हईस."

हे कळल्यानंतर महादेव चित्राशला म्हणाले, "घाबरू नकोस. ग्रामाधिकाऱ्याला सांग की तुला त्या तांब्याच्या घड्यांत मोहरा नाहीत पण काळे विंचू मिळाले आहेत. परमेश्वराची कृपा असेल तर त्यांत त्याला काळे विंचूच मिळतील." चित्राशने तसे केलं आणि झालं ही उपदी तसंच!

एके दिवशी चित्राशचा शेजारी रत्न हा एका अडचणीत सापडला, त्याची बहीण घर मुरख होती. नागेशाने आपणू धरला की तिचा विवाह नागेशाच्या मुलाशी व्हावा. नागेशाचा मुला कुकुर होता आणि आपल्या बडितापेक्षाही जास्त रुष्ट व पापी होता. काय करणं ते रत्नला समजेल, म्हणून

तो महादेवाकडे आला, त्यांनी त्याला म्हटले, "अरे, काळजी करू नकोस. तुझ्या बहिणीचे लग्न एका भगवान गुणीत तरुणाशी होईल."

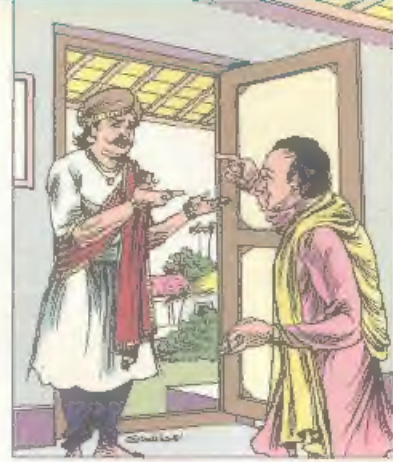
दुसऱ्याच दिवशी राजदवासाने काम करणाऱ्या चंद्राचा विवाह रत्नच्या बहिणीशी व्हाव असा प्रस्ताव घेऊन काही फंडळी राजधानीतून आली आणि चंद्र राजाच्या भर्जेतला विश्वासू कर्मचारी होता. म्हणून नागेशाने त्यांत ज्वस्त हवळीबळ केलेली नाही. पण महादेवांची बाणी खरी ठरते असा सान्या गांवभर मात्र चांगलाच प्रचार झाला. गांवकरी त्याच्या अडचणी घेऊन येत होते आणि महादेवांचा आशिर्वाद घेऊन ती फंडळी चिंतेतून मुक्त होत होती.

नागेशाला हे समजत तेव्हा तोही त्यांना भेटायला आला व म्हणाला, "आपल्या आगमनने गांव घासन झाला आहे. माफी विनंती आहे की आपण गवाही आशिर्वाद घ्या."

महादेवाने गंभीर स्वराने म्हटलं, "कुणी मागिलेलाय म्हणून मी आशिर्वाद देत नाही. परमेश्वराच्या सांगण्यानुसारच मी वागतो. मी असहाय्य आहे, मी तुला आशिर्वाद देऊ शकत नाही."

"मला वाटतं, मला आशिर्वाद द्याच की आपलीच इच्छा नाही. मी परमेश्वराकडे शब्द टाकू शकणार नाही, पण देवासारखाच बेशाचा राजा, त्याच्याकडे शब्द टाकू शकतो. तुम्ही कसं काय तेव्हा टाळणार, तें मग पाहातो ना मी!" असं म्हणून रागाने नागेश तिथून निघून गेला.

जेव्हा शिवापुराच्या गांवकऱ्यांना ही गोष्ट समजली, तेव्हा ते सगळेजण एकत्र होऊन महादेव

सांगा भेटायला आले, व म्हणाले, "महाराजा, राजात इथे सोडावून घेण्यासाठी शक्ती नागेशासमर्थ आहे. आणला आशिर्वाद पिळावा की नागेश जास्तच जुलपी होईल व लोकांना त्रास देईल. आपल्या वारणीत अद्भुत शक्ती आहे. त्याला आपण आशिर्वाद नका देऊ, शाप द्या!"

त्याच महादेवांनी हसतच सांगितले, "माझ्या बाणीचा उपयोग मी फक्त आशिर्वाद देण्यासाठीच करतो, शाप देण्यासाठी नव्हे! परंतु अवोग्य व्यक्तीला दिला जाणारा आशिर्वाद, आपोआप शाप बनतो."

महादेव यांच्याबद्दलची माहिती राजाच्या कानावर गेली. महादेव आपल्याला कोणता आशिर्वाद देतील हे जाणण्यासाठी राजातही उत्सुकता वाटली. त्याने शिवपुरा जाण्याचा विचार केला आणि तसा निरोप नागेशाला पाठवला.

त्यानंतर दोन दिवसांनी शिवपुरांत राजाच्या आगवनामिष्ठ गजकन्यांची एक सभा भरली. त्यावेळीं रामेशाने महादेवाचा जाहीर स्तुका केला व म्हटले, "महात्मन्, आपला आशिर्वाद खरा होतो, म्हणून आता आपण राजेसाहेबांना व मला आशिर्वाद द्यावा."

महादेवांनी राजाला सादर वंदन केले व म्हटले, "तुसऱ्यांचे भते कणाऱ्यांना आशिर्वाद द्यायची जरूर नसते किंवा आशिर्वाद प्राण्याचीही आवश्यकता नसते, खरं बघायला गेलं तर मीठ्या लोकांचे स्तुकाय हेच आशिर्वाद बनतात."

राजा नाराज होऊन म्हणाला, "आम्ही आपल्याकडे आशिर्वाद मागतो आहोत, आपण तो देशात किंवा नाष्टी वें स्वच्छ, स्पष्ट, सांगायला."

महादेवाने नम्रपणे सांगितलं, "माझ्या आशिर्वादावर आपला उच्चार विश्वास आहे, पण कार्यक्रमाची, काही लोकांसाठी आशिर्वादाचे शाप बनतात. त्यासाठी रामेशाची तयारी असेल तर त्याला आशिर्वाद देण्यांत मला काहीही अडचण नाही."

रामेश म्हणाला, "हो, मी तयार आहे." "तर

मग पैसा, रामेशाने गंधकानेच जसे चलन केले आहे, त्याची दामदुप्पट त्यालाही सोसावी लागेल. हा माझा आशिर्वाद आहे." महादेवांनी सांगितलं.

ते ऐकल्याबरोबर रामेशाचा चेहरा उतरला. महादेवांचे शब्द खोटे ठरत नाहीत हे त्याला ठाऊक होतं. ते राजाचे पाय धरून अबीजीने म्हणाला, "महाराज, मला क्षमा करावी, मला महादेवांचा आशिर्वाद नको आहे, त्यांचा आशिर्वाद परत घ्यावा असे आपणच त्यांना सांगायला."

रामेश काय बसकीचा इसम आहे हे राजाने ताबडतोब ओळखले. त्याने त्याचक्षणी नाराजाला त्याच्या जागेवरून पदच्युत केले आणि राजा महादेवांना नम्रपणे म्हणाला, "असल्या नालाक्या माणसाला मीच ग्रामाधिकारीपद दिलं होतं, म्हणून आपण मला दिशेला आशिर्वाद आहे, त्याचा शाप बनण्याची शक्यता आहे. म्हणून मी आपल्याकडे आशिर्वाद प्राण्याचे धाडस करणार नाही. आता याच्यापुढे शिवपुराचा ग्रामाधिकारी म्हणून आपणच राहावे व जनतेला मार्गदर्शन करावे व आशिर्वाद द्यावेत."

मायासरोवर

18

(शेरसिंह व गणपतीला बंदी बनवून सिद्धसाधक हिरण्यपुराच्या राजा फनकडाला भेटायला गेला. ह्यांच्या रथातून जयशीलता अरण्यांत एके ठिकाणी यासाच्या जवळजवळ तोंडी पडणारी कांचनमाळा दिसली, जयशीलने कांचनमाळाचे रक्षण केले. त्यावेळीं एका झाडाच्या आडून मायासरोवराचे जयशीलच्या गळ्याच्यामोवती पडले असा एक फांस पेटला, त्यानंतर...)

आपल्या गळ्यांत पडलेला फांस पाहून जयशील क्षणभर चक्रावला, त्याने बळून पाहिले, त्याला जन्मदाहचरचा मायासरोवरा आणि त्याच्या शेजारी एका घोड्यावर मक्यातु दिसले. जयशीलने दबतः सांगले आपल्या गळ्यांतल्या फांसाची दोरी तलवाराने कापावी असे त्याला वाटले. पण त्याने थांबून सरोवराच्या दिशेने बघितले.

आपल्या हातांतल्या दोरीला जरा खेचत मायासरोवरावर म्हणाला, "जयशील तोंडाचा

महावीर तूंच ना? तू दोरी कापणार होतास, मग थांबसात का?"

"अरे हो, आता मी समजलो; तुम्ही मायासरोवरावर आहात ना? तुम्ही माझ्या गळ्यांत दोरीचा फांस पेटल्यात, पण फांसाची दोरी ओढून तुम्ही मझे प्राण घ्यायला हवे होते, पण तुम्ही तसे का केले नाहीत? सांगा तरी त्याच कारण!" जयशीलने विचारलं.

"मी एका सरोवराचा राजा आहे, कुणा महान

महाराज गणेशाच्या प्रश्नांन्ही उत्तरे देण्याची मला आवडायकला नाही " मायासरोवरीश्वरने म्हटलं
संतापलेला जयशील कांही उलट उत्तर देणार, तेवढ्यांत हे सारे दृश्य मयचकित डोळ्यांनी घेणारी कांचनमाला पुढे होऊन म्हणाली, "मामाजी, हंसांच्या रधातून खाली पडूनदेखील तुम्ही सुसुप्त आहात, हे पाहून मला फार आनंद झालाय, पण यांचे, जयशीलचे मात्र तुम्ही कांहीही नुकसान करू नका, कारण ह्यांनीच मला बाघाच्या तावडीतून सोडवतं आहे."

"पोरी काचन! मी तो सारा प्रसंग स्वतःच पाहिला आहे, मला ह्याला मारायचे नाही, मला ह्याला जिवंतपणीच मायासरोवरीश्वरने न्यायची इच्छा आहे, म्हणून मी याचा ठार केले नाही."

मायासरोवरीश्वरने उत्तर दिले, जयशीलकडे वळून कांचनमालाने त्याला सांगितलं, "माझे मामाजी आपल्याला कांहीही करणार नाहीत, आणण

स्वेच्छेने आमच्याबरोबर मायासरोवरीश्वरने कां घेत नाही?"

"कांचन! यांत माझ्या इच्छेला वाव आहेच कुठे? या मायासरोवरीश्वरने वाढतंय की मला पकडून बंदी म्हणून ते मला घेऊन जात आहेत! जर माझ्या मनांत आलं तर मी एका क्षणांत ही दोरी माझ्या तलवारीने कापू शकते." जयशीलने उत्तर दिले.

हे शब्द ऐकल्यावर मायासरोवरीश्वरने मकरकेतुला म्हणाला, "मकरकेतु, या जयशीलला पकडून जाऊ देऊ नकोस हा फांस मी जरा आकर्षितो म्हणजे जबरबस्तीने मृत्यु कसा होतो ते याला समजेत."

मकरकेतुच्या चेहऱ्यावरील अनिच्छा स्पष्टपणे समजत होती. पण आपल्या राजाच्या आज्ञेचं पालन तर अवश्य करायला हवं, म्हणून त्याने आपला धोडा जयशीलच्याजवळ नेण्यासाठी पुढे नेला, ते पाहून भीतीने कांचनमाला किंचाळली जयशीलच्या गळ्यांत लटकलेली दोरी तिने दोन्ही हातांनी पकडली व ती म्हणाली, "मामाजी, तुम्ही ही दोरी ओढून हंसांच्या गळ्याला फांस लावलात तर मला ते सहन होणार नाही. मी सुद्धा संच दोरीच्या फांसांत आपली मान अडकवून मरून जाईन."

"छे! कांही तरीच! इतक्या थोड्या वेळांत गोष्ट इथवर आली होय?" असं मनांत म्हणून दोनचार क्षण मायासरोवरीश्वरने खाली मान घालून विचार करीत होता; नंतर त्याच्या मनांत आले, "प्रयत्न बघून पाहण्यांत कसली जालीय धूक?" आणि मला बरीत करून तो बोलला, "जयशील, तू ही दोरी जर कपून टाकशील, पण मा जलग्रहपासून

तू कसा स्वतःचा बचाव करशील? हा तुला पाववळी तुडवेल आणि आपल्या मोठ्या दातांनी भोसकून तुला नाश करील!"

"फारच छान! प्रयत्न करून तरी पहा की!" असं बोलून जयशील तलवार ठपसणार, तेवढ्यात मकरकेतु खालच्या आज्ञांनुसार गंभीरपणे बोलला, "जयशील, घाई करू नकोस. तुला मायासरोवरीश्वरने नेण्यांत मायासरोवरीश्वरने कांही हेतू आहे, त्यात एक रहस्य लपलेले आहे, तुलाही सरोवरला जायचे आहे ना? मग या संघर्षा मीट साम उठव की!"

मकरकेतु हे आपल्या भल्यासाठीच सांगतो आहे असं जयशीलला वाटले, आतापर्यंत कनकाक्ष राजाच्या मुलांपैकी कांचनमालाच सांपडली होती, परंतु राजकुमार कांचनचर्मा मात्र अजून मायासरोवरीश्वरने बंदी होता पण कांचनमाला तर आपल्याला पकडून नेणाऱ्या मायासरोवरीश्वरनेला मामाजी म्हणून त्यांना आदराने संबोधित होती, यामुळे जयशीलला आश्चर्य तर वाटलेच, पण त्याबरोबर मनांत शंकाही उत्पन्न झाली.

त्यानुसार जयशीलने विचारले, "ठीक आहे, मायासरोवरीश्वर! तुम्ही माझ्यापैकी जास्त बलवान आहात, मी तुमच्या ताब्यांत आहे, परंतु मला सांगा की आता तुम्ही माझ्याशी कसा व्यवहार करणार आहात?"

"आपली हार तू मान्य करतो आहेस, पण यांत कांही तुला येवढा हेतू तर नाही ना?" जयशीलच्या तोंडाकडे निखळून पाहून मायासरोवरीश्वरने उलट विचारले.

"जे युद्ध असताना, त्यांना दुष्टांप्रमाणे बघायचे लागते, पण मी कोणत्या प्रकारचा माणूस आहे हे

एव्हाना मकरकेतुला समजलं असेलच, काय मकरकेतु मी बरोबर बोलतो आहे ना?" जयशील म्हणाला, "मी यापूर्वीच महाराजांना सांगितलंय की आपण महान सत्त्वशील श्रेणीतले आहात!" मकरकेतुने उत्तर दिले.

"जयशील, तुम्ही सत्त्वपरीक्षा मी सरोवरला पोंचल्यानंतर करीनच, पण आता यावेळी तू आमच्याबरोबर येतो आहेस ना?" असं म्हणून मायासरोवरीश्वरने मकरकेतुकडे एकवार पाहिले व विचारले, "हे बघ, यापूर्वी आपण एक जलवृक्ष राक्षस पाहिला होता, तो दुष्ट तिचं आणखी कांही वाईट करीत असेल ते सांगता येणार नाही."

"आधी हे सांगा, याक्षणी माझ्या गळ्यांत जी दोरीचा फांस आहे, त्याचा हेतू काय आहे?" जयशीलने विचारले, मायासरोवरीश्वरने कांही उत्तर मिळण्यापूर्वीच कांचनमालाने हसत हसत जयशीलच्या गळ्यांतला फांस काढला आणि

आपल्या मंडुळ अगनाजोत ती म्हणाली, "हा गळफांस नाही, माझ्या मामाजींनी आपल्या गळ्यात घातलेवी ही कमळदेहाची माळ आहे."

"कहाणी लोकरांचे संपणार असं दिसतंय, ही सुंदरी बिचारी सर्वतोपरी कमनशिबी आहे जलवृक्ष राजाचा अंत काण्यांत या व्यक्तीने जर मला मदत केली तर फार उपकार होतील," मायासरोवरीवराने मनोमन विचार केला.

"महागज, आवा करावी, आता मी काय करायचे आहे?" मकरकेतुने सरोवरीवराला विचारले.

"आपण सगळेजण सरोवरांत जाणार आहोत, तेव्हा तू माग दाखव," मायासरोवरीवराने सांगितले.

"जयशील आपल्या मार्गमग पायी चालत का येणार आहे?" जयशीलकडे पाहता मकरकेतुने विचारले.

"कांक्षना माझ्यासरोवर जलवृक्षा स्वार होऊन येईल, जयशील व तू घोड्यावर बसूत या," मायासरोवराने सुचवले.

कांचनमालेना पुन्हा सरोवरांतच नेणार हे ऐकून जयशील गोंधळून गेला, तो मकरकेतुला म्हणाला, "मकरकेतु! कांचनमालेने पुन्हा सरोवरांत जावं हे मला आवडणार नाही, पळवून नेतल्या दोन्ही मुलांना मी सोडवून आणीत व कनकाक्षराजाच्या स्वाधीन करीन असं मी त्यांना वचन दिलंय."

मायासरोवराने रागीट नजरेने जयशीलकडे पाहिले, कांचनमालेनेही नाराजाने जयशीलकडे बघत चढत्या अवाजात म्हटले, "मला नि माझ्या भावाला अरण्यांतून पळवून नेले आहे हे जरी ठरे असेल, तरी आम्ही कुणाचेही बंदी नाही. मी माझ्या भावाला बरोबर वेतल्याखेरीज भावापित्याकडे परत कशी जाऊ शकेन? तुम्हाला शक्य झालं तर माझ्या भावाची मुक्ता करा." आणि ती वेगात जलग्रहाजवळ गेली, आणि मायासरोवरीवरच्या हाताच्या आधार घेऊन ती जलग्रहावर चढू बसली.

जयशीलने स्तिमित होऊन विचारले, "अरे मकरकेतु, हे सगळं मला कोही निराळंच दिसतंय, राजाच्या मुलांचे अपहरण, मायासरोवर या गोष्टी छोट्या तर नाहीत ना?"

"यावेळी आपण घोड्यावर स्वार तर न्हा; बाकी साऱ्या गोष्टी सरोवरात पोंचल्यावर आपोआप आपल्याला समजतील," मकरकेतुने उत्तर दिले.

जयशील मुकाट्याने मकरकेतुच्या घोड्यावर

त्याच्यामागे बसला, मायासरोवरीवराने जलग्रहास खूण केली, त्याबरोबर तो वेगाने पुढे जाऊ लागला, त्याच्यामागून मकरकेतुने आपला घोडा नेता, त्या वेळी जयशीलला एकदम सिद्धसाधकाची आठवण आली, "सिद्धसाधकाने माझ्याबरोबर अरण्यांत खूप कष्ट सोसले आहेत, मी अचानक जर नाहोला झालो तर त्याला काय वाटेत वर? मी नेलो आहे असं तार त्याला वाटणार नाही ना?" जयशीलच्या मनात विचारा उचलंळले.

जयशील इकडे याच विचारांत गुंलं होता; तर तिकडे थोडदल्याचा नेता वीरसेन याने सिद्धसाधकास राजा कनकाक्ष्याच्या अरण्यांतल्या तंगूर गेले, राजाने त्याला ओळखले व विचारले, "अरे, तुझ्याबरोबर मुलांना शोधायला निघालेला तो तरण जयशील कुठे आहे? तुम्ही मारे इतक्या दिवसांत पत आला नाहीत, म्हणून मी मंत्र्यांच्यावर राज्यकारभार सोंपवला, आणि माझी मुले शोधण्यासाठी मी स्वतः अरण्यांत असले आहे."

"महाराज, राजपुत्र व राजकुमारीचे अपहरण करणारे लोक मायासरोवर नांवाच्या स्थानात राहणारी विचित्र माणसे आहेत, ती पाण्यात व पाण्याबाहेर जिवंत राहू शकतात, त्यांच्या काही लोकांना आम्ही बंदी बनवलेले आहे, त्यांचा राजा मायासरोवरीवर प्रथम नरभक्षक लोकांच्या हातांत पडला होता, नंतर माझ्याही हातांत सांपडला होता, पण तो पांयला आणि पळून गेला, तरीही काळजी करू नये, त्या मायासरोवरात राहणारा आणखी एक जलवृक्ष राक्षस आता माझा वारस बनला आहे, ते सरोवर कुठे आहे त्याचा

ठावठिकाणा आपल्याला त्याच्याकडून काढता येईल."

"असो! अशी गोष्ट आहे तर!" असं म्हणून राजा कनकाक्षने आपली दगडी गदा खांब्यावर ठेवली आणि सिद्धसाधकाच्या पाठीमागे उभा असलेल्या जलवृक्षाला पाहून विचारले, "सांग, जयशील कुठे आहे?"

"जयशील मायासरोवरीच्या दोन राजसेवकांबरोबर हेसाच्या रथवर स्वार झाला व अरण्यांत त्या राजाचाच शोध घेत होता, पण मायासरोवरीचा राजा आमच्या हाती लागल्यानंतर पळून गेला हे त्याला माहीत नाही," सिद्धसाधकाने उत्तर दिले, "हंसांचा रथ?" हे शब्द ऐकून कनकाक्ष व त्याचे सेपक आश्चर्याचकित झाले.

त्याच वेळी, थोड्या बुर अंतरावर झाडांच्या सांबंकीत कोहीनरी गडबड सुई झाली, तिथल्या दोन सैनिकांशी नरभक्षक बोलत होते, त्यांना

काहीतरी गुप्त गोष्ट माहीत आहे असं ते समजून होते. म्हणून त्यांना नरवानराचा स्मार लेकन हिंदत असलेल्या भुतांच्या नेत्याकडे घेऊन जावे अशी त्यांची मराणी होती.

शिपायांनी त्यांना सहज प्रश्न केला, "तुम्ही कोण आहात? कुठून आलात?"

सिद्धसाधकाने एका राजसेवकाला आदेश दिला, "मिथै कसवी गडबड चालवीय ते पहा, आणि त्या दोघांना माझ्याकडे घेऊन ये."

थोड्याच वेळांत ते नरभक्षक सिद्धसाधका-जवळ पोचले आणि त्याच्या पायावर लोटगण घालून म्हणाले, "महोदय! आपण आमचा नेता आणि पुजारी गणाचारी यांना मुक्त केलंत तर आम्ही आपल्याला एक रहस्य सांगू."

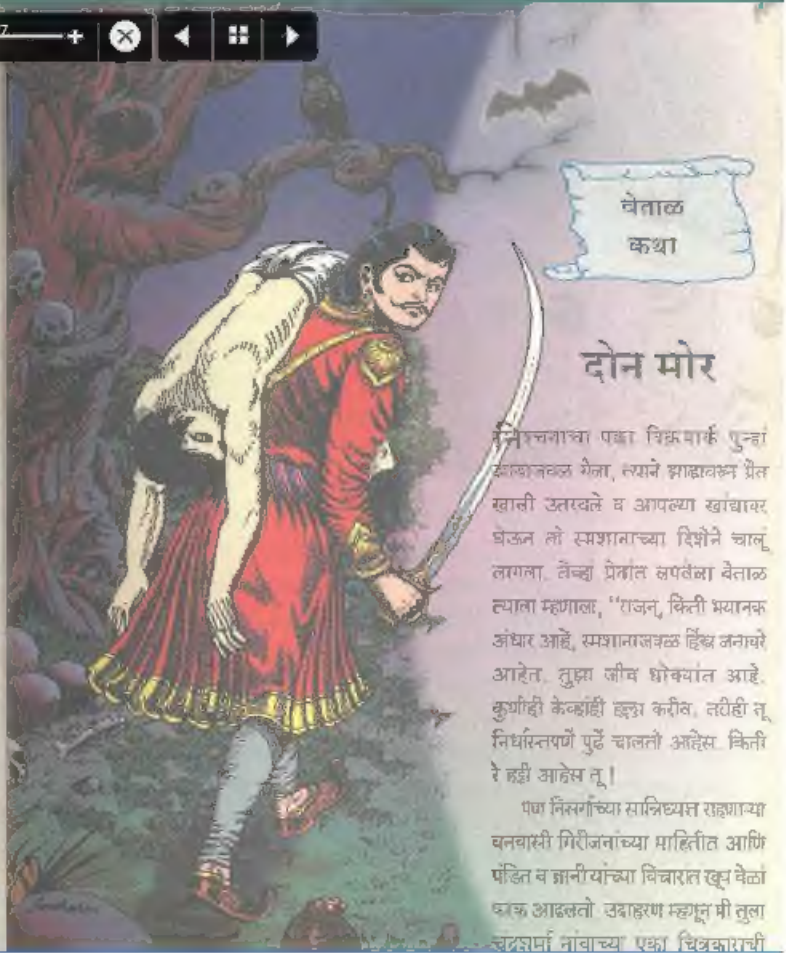
सिद्धसाधकाच्या मनांत संदेह निर्माण झाला की या लोकांना एखादे जबरदस्त रहस्य ठाऊक असले पाहिजे. म्हणून त्याने जलवृक राक्षसाला आज्ञा केली की थोड्याचं वाघलेल्या दोन नरभक्षकांना मुक्त करून साधकासमोर घेऊन यावे. जलवृकने जाऊन शेरसिंह आणि मणाचारी यांना

बंधनमुक्त केले, त्या दोघांना येन होताना बघून, त्यांना उचलून तो घेऊन आला आणि सिद्धसाधकाच्यासमोर आणून उभे केले. सिद्धसाधकाने नरभक्षकांना विचारले, "सांगा, कोणते रहस्य तुम्ही आमहाला सांगणार आहात?"

"भूतांचे पुढाऱ्यांनो! आपल्या हातून बांधलेले व पळून जाणारे मयरीच्यार बंधूयाचे, आणि विंचित्र हत्तीवर स्वार होऊन येणारे लोक आम्ही शोधत होतो, तेव्हा त्या लोकांनी आपल्यासारखा एक मनुष्य व एका मुलीला पाहिले. आमच्या लोकांच्या मनांत शंका आली की त्यांच्यावर हल्ला केला तर ते घोब्याचं ठरेल, म्हणून आम्ही झाडांच्या बुंध्यांमार्गे तपून बसतो होतो. त्यावेळी तो विंचित्र हत्तीवावा त्या दोघांना आपल्या यासनांत बसवून पर्यटारच्या धिरोने पळून गेला. आणखी एक गोष्ट - हंसांच्या रधातून उत्तरणारे कांढी लोक पूर्वीपेक्षा इथून पांच बरोस अंतरावर कुणाला तरी शोधत आहेत असं कळलं."

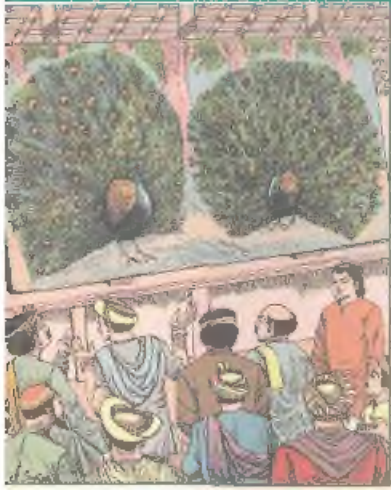
नरभक्षकांनी माहिती दिली.

(क्रमशः)

निचराचा पक्षा विक्रमार्क पुन्हा स्थापन करू येता, त्याने झाडावरून प्रेत खाली उतरवले व आपल्या खांद्यावर घेऊन तो स्मशानाच्या दिशेने चालू लागला. तेव्हा प्रेतांत सपलेला वेताळ त्याला म्हणाला, "राजन्, किती भयानक अंधार आहे, स्मशानाजवळ हिंश्र जनावरे आहेत. तुझा जीव धोक्यात आहे. कुणीही केव्हाही हल्ला करील. तरीही तू निर्धारान्तर्पणे पुढे चालतो आहेस. किती रे हद्दी आहेस तू!

पण निसर्गाच्या सान्निध्यस्त सहशाच्या वनवासी गिरीजनांच्या माहितीत आणि पंडित व ज्ञानी यांच्या विचारत खूप वेळां परक आढलतो उदाहरण म्हणून मी तुला सद्रजर्मा नांवाच्या एका चित्रकाराची

कथा सांगतो. लक्ष देऊन ऐकतील तर तुझा शीण दूर होईल." आणि वेताळ पुढील गोष्ट सांगला.
"महाराज सुवर्णदिव, सुवर्णदिवाचा राजा होता. तो अत्यंत दयाळू व विचारी होता. आपल्या देशाची निसर्गसंपत्ती बाळाची यासाठी तो सातत्याने प्रयत्न करत असे. बऱ्या प्राणी, पशुपक्षी यांचे संरक्षण करण्यासाठी त्याने खूप चांगले नियम केले होते व ते पाळले जातील याबद्दल तो जागरूक होता. प्रत्येक वर्षी दिवाळीच्या दिवसांत पैलांची शर्यत त्या राज्यात होत असे. जे पैलू चांगले धडपुड व त्रिरोगी दिसत, त्यांना राजा विशेष बक्षीसे देत असे. मनमोहक त्रिसर्गचित्रे रंगवणाऱ्या चित्रकारांनाही पारितोषिके देऊन त्यांचा सत्कार करीत असे.

ऑगस्ट २००३

राजधानीजवळच्या गांवात चंद्रशर्मा राहत होता. तो एक चांगला चित्रकार होता. जर कुणी आपले चित्र रेखाटायला त्याला सांगितले, तर थोड्याच वेळात तो त्यांचे चांगले चित्र काढून देत असे. म्हणून कित्येक रसिक घरबंतांनी त्याच्याकडून आपली चित्रे लावून घेतली होती. त्याचवी दिवाळीच्या उत्सवात चित्रकारांसाठी जी स्पर्धा ठेकील जाईल त्यांत भाग घ्यायचा चंद्रशर्माने निश्चय केला. म्हणून त्याने दोन हप्त्यां व एक हात रुंदीच्या जाळ कापही फलकावर दोन सुंदर मोरांचे चित्र काढले. ते मोर पाहिल्यानंतर असे वाटत होते, की ते जणू काही आपले पिसारे फुलवून, एकमेकांसमोर खुर्चीत नाचत आहेत.

ते चित्र पाहून एक जाणकार म्हणाला, "वा, वा, किती देखणे चित्र आहे हे! आपल्यासमोरच हे मोर जणू काही नाचत आहेत असे वाटतंय. घराच्या प्रवेशद्वारावर जर हे चित्र लावले तर घराची शोभा किंगित होईल."
दुसरा एक तज्ञ चित्रकार म्हणाला, "मोरांच्या कंठांचे रंग फारच सुरेख मिळाले गेले आहेत, या रंगत इतक्या नाजूक छटा दाखवणे अतिशय कठीण आहे. आणि त्यांत अशी तक्रारी व झळाळी कधी पाहिली नव्हती. महाराजांनी जर हे चित्र पाहिलं तर शंभर मोहरांचे बक्षीस ते लगेच देतील."

चंद्रशर्मा या स्तुतीमुळे हुशळून गेला. त्याला हे बोलणे फार आवडले. आपल्या बोटांतवी जादू

20

चांदीबा

अप्रतिम आहे याचा त्याला अभिमान वाटला. जे रसिक त्याच्या मोरांची प्रशंसा करीत होते, त्यांच्यापैकी प्रत्येकाचा तो विचारीत होता. "उरंच कां हे मोर इतके देखणे आहेत?" इतरांकडून स्तुतिस्तोत्रे ऐकण्यासाठीच तो असे विचारीत होता. त्यानंतर ते चित्र त्याने एका मलमलीच्या मऊ चौघडीत गुंडाळून एका पेटीत जपून ठेवले.

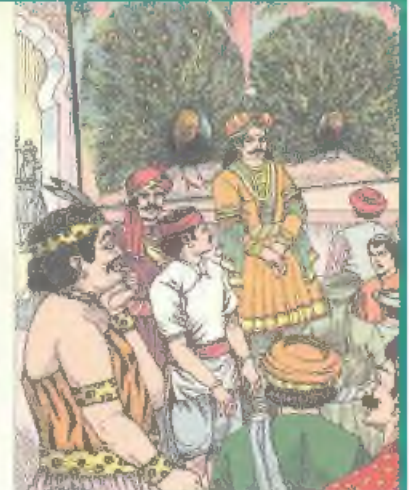
दिवाळीच्या दिवशी आपल्या एका मित्राला केऊन चंद्रशर्माने बैलगाडीतून स्पष्टतः भाग घेण्यासाठी राजधानीला निघाला. स्पष्टतः भाग घेणाऱ्यांची अगोदर चाचणी होणाऱ्या होती. चंद्रशर्माचे चित्र पाहून सारे अधिकारी मंत्रमुग्ध झाले.

महाराजांना चित्र आवडले व कौतुकाने ते म्हणाले, "हेच चित्र बक्षीसपात्र आहे." इतरांनी होकारार्थी माना डोलावल्या, व त्या चित्राचे भरपूर कौतुक केले. तिथे बैलांच्या शर्यतीत भाग घेणाऱ्या शेतकऱ्यांमोरबर एक आदिवासी आला होता. ही स्तुतीसुमने ऐकून तो खुदकन हसला. महाराज व इतर सरदारांनी त्याच्याकडे जळजळीत नजरेने पाहिले. तो धाबरला व तिथून मागच्याभागे जायचा प्रयत्न करू लागला. पण महाराजांनी म्हटले, "धांब, हे चित्र पाहून तू कां हसतास ते सांग. धाबर नकोस. तुवनांत राहणारा आहेस, त्यामुळे तुला मोरांची चांगलीच माहिती असेल, होय ना?"

त्या आदिवासी तरुणाने महाराजांकडे व चंद्रशर्माकडे ओशाळवाण्या नजरेने पाहिले व तो

चांदीबा

21

म्हणाला, "महाराज, या चित्रांत फार मोठी चूक झालीय!"

"असत! आम्हाला जी चूक कळली नाही ती तुला कळलीय होय? सांग पाहू काय ते." महाराजांनी चढ्या स्वराने सांगितले.

"महाराज, फक्त पुरुष मोरच पिसारा फैलावतो. लांडोर ही कोंबडीसारखी असते. ती नाचू शकत नाही. तिला आकर्षित करण्यासाठीच मोर पिसारा उभारून नाचतो. एक पुरुष मोर कधीही दुसऱ्या नरासमोर पिसारा फैलावत नाही. जर भांडण असेल तरच तो दुसऱ्या मोराजवळ येतो."

त्या आदिवासीचे बोलणे ऐकून सारेच चकित झाले व त्यांना रागही आला. परंतु चंद्रशर्माने मात्र

ऑगस्ट २००३

एकदा त्याच्याकडे पाहिले, मान खाती घातली आणि आपले चित्र पुन्हा त्या मलमर्तीत गुंडाळले. महाराजांना बंदन करून तो निमृटपणे तिथून चालता झाला."

ही गोष्ट सांगून वेलाळाने राजाला म्हटले, 'राजन्, चंद्रशमनि काढलेल्या चित्राची प्रशंसा तिथी असलेल्या सर्वांनी व महाराजांनी देखील केली होती. ते सर्व विद्वान, जाणकार अधिकारी होते. त्यांच्यासमोर एका माणसाने हे चित्र चुकीचे आहे असे सांगणे हे त्याचा मुख्यपण दाखवणे आहे, नाही का? त्याच्या या टीकेवर न रागवता चंद्रशमनि मुकाट्याने सर्वेतर निवून गेला. हा त्याचाही असमंजसपणा प्रदर्शित झाला. नव्हे का? याइया या शब्दांची उत्तरे ठाऊक असूनही अतृप्त राहिलेस तर तुझ्या मस्तीकाची शंभर शकले होऊन पडतील."

त्यावर वैभ्रमार्कने उत्तर दिले, "तो आदिवासी निसर्गाच्या सान्निध्यात, शुद्ध मौकळ्या खेते राहाणारा होता. साहजिकच अरण्यांतल्या पशुपक्षांविषयी त्याला खूप माहिती होती.

चंद्रशमनिने जो मोराचे चित्र एंगले होते, ते खर म्हणजे त्या पक्ष्यांच्या नैसर्गिक स्वभावविरुद्ध होते. त्याकारणाने त्या चित्रात ही चूक राहिली. हे त्या आदिवासी तरुणाचे अज्ञान नव्हे; उलट त्याच्या सूक्ष्म अवलोकनाचे हे उत्तम उदाहरण आहे. अला चंद्रशमनिबद्दल सांगायचं तर तो चित्रकलेत पारंगत होताच, पण त्याचे चित्र सत्यपरिस्थितीला धरून नव्हते. त्याने मिसळलेल्या रंगांचे अद्भुत चित्रण पाहून महाराजांसकट वषणारे सारे मोहित झाले होते. म्हणून त्यांनी ते चित्र पुरस्कारास पात्र ठरवले. पण त्या आदिवासीच्या बोलण्यांतले निखळ सत्य आणि कस्तुर्यिती ही दोन्ही निर्विवाद होती, योग्य होती. चंद्रशमनि प्रसंगिक होता आणि त्याचे निरुप सुष्टीचे ज्ञान कमी होते हे त्याच्या तक्षात आले व त्याला आपल्या चित्रातली चूक पत्त्या होती, म्हणून तो निमृटपणे तिथून गेला."

राजाचे मीन भग करण्यांत सफल झालेला वेलाळ पुन्हा शंकासहित गायब झाला आणि झाडावर जाऊन बसला.

(आधार : सुचित्राची त्वना)

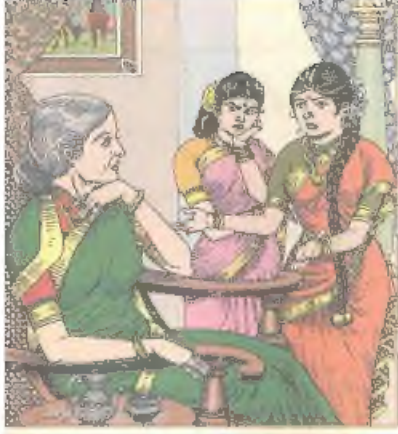
शुभशकुनी हार

शंभुप्रभूद हा कृष्णराजपूराचा जमींदार होता. त्याचा व त्याच्या कुटुंबियांचा लोक आदर करीत असत. शंभुप्रभूदच्या निधनानंतर त्याची पत्नी रत्नाही जमीनदारीचा सारा व्याप सोबाळू लागली. त्याचे चोरी मुल्ये आईच्या देखरेखीखाली काप करत गेले आणि जमिनदारीच्या कारभार समर्थपणे पाहिले होते. त्या खोश्याच्यात कधी मतभेद झाला नाही. भाऊ असावे तर असे, असं लोक म्हणत, पण हे मज खं, की जरी भावांच्यात एकी होती तरी या मोठ्या गरिबांतल्या सुनांमधे कधीकधी सहानुभूती भांडणे होत होते. पण सामू स्नायकी याबाबतीत इतकी हुशार होती की या भांडणांची बातमी कधी घराच्याबाहेर गेली नाही.

त्या दिवशी त्यांच्या घरांतल्या नोकरीची, शिबची पत्नी गौरी लग्न होऊन त्या गांवात राहायला आली. त्याच दिवशी रामराजाला, सधेत धाकट्या मुलाला मुलगा झाला. गौरी दिसावला चांगला होती व नीटलेटकी होती. घरांतले सारे काम ती मोठ्या हुशारीने करतायता लागली. तिची ही कामाची पद्धत पाहून रत्नावली तिच्यावर खूष होती. दोन

महिन्यांतच दोघींना एकमेकींचे स्वभाव समजले आणि रत्नावलीची गौरीवर माया जडली. गौरीच्याशिवाय घरांतली कामे चटकन उरकण्या नाहीत, असं वाटून रत्नावली तिला भरपूर पंगड देऊ लागली. ही गोष्ट सगळ्या सुनंना आवडली नाही.

अशी तीन वर्षे उतळली. रामराजाच्या पत्नीला थावेळीं मुलगी झाली. तोपर्यंत घरांतली सारी वाणसो रामराजाच्या खोश्या मुलाचे खूप लाड करीत असत. त्याला प्रेमाने बाळगला म्हणून हांक मर्यात, त्याला जवळ घेऊन खाऊ देत, प्राप्ता घेत किंवा त्याला घेऊन बाहेर जात होते. त्याच्यासाठी शहरातून खेळणी आणली जात असत, पणु वेळीं ही छोटी बाळी जन्मली, तेव्हा तगळेजण तिचेच कौतुक करू लागले. तिला पारंप्र्यांत झोंपवताना अंगार्ड-गीत म्हणणे, तिला मांडीवर धोपटून झोंपवणे, चांत आईवडील व इतर मंडळी खूष असत. पण त्या छोट्या रादात मात्र हा आकस्मिक बदल पाहून वाईट वाटले. त्याला ही वहीण आवडेनाशी झाली. तिला हात लावामला म्हणून जबळ गेला तर तो तिला बोचकारत असे. साहजिकच ती रागावची! हा राम राहतच चालला,

तेव्हा सर्वांना वाटलं की काही दिवस या मुलाला शहरांत त्याच्या मामाकडे, आजोळी राहायला पाठवावं.

हे जेव्हा त्याला सांगितलं गेलं, तेव्हां आईला सोडून जाण्यास त्याने साफ नकार दिला व भोकाळ पसाले काहीही झालं तरी मामाच्या घरी जायचं नाही असा हट्ट तो फरें लागत. तेव्हां गौरीने प्रेमळपणे त्याची समजूत घालली आणि त्याला सांगितले की ती देखील त्याच्याबरोबर मामांच्या घरी येईल, गौरी सोसून येते आहे हे कळल्यावर तो कबूल झाला. गौरीचं माझेही त्याच शहरांत होतं आणि दुसऱ्या दिवशी गौरीबरोबर वाटचाले गेले.

त्याच दिवशी थोडेली सून चंद्रमती हिच्या गळ्यांतला चपलाहार नाहीसा झाला. ती रोज नों गळ्यांत घालत असे. त्यादिवशी आघोळीच्या आधी ती हार तिने देवघरांत ठेवला होता. आंधोळीनंतर पूजाअर्चा व इतर कामांच्या धांदलीत ती तो हार गळ्यांत घालायला बिराजली.

दुपारची जेवणे झाली आणि त्यानंतर हार धांदलेल्या बागेवर दिस्त नाही हे तिच्या लक्षांत आले. ती खूप धाबरीली. ती हार चार पिढ्यांतल्या थोरल्या मुनांच्या गळ्यांत नेहमी असे. तसा पिवाजच होता, तो शुभशकुनी, सोपलेला हार असे असा रत्नानीचा गाढ विश्वास होता. तोच हार अचानक नाहीसा कसा झाला याबाबतीत सर्वानाच आश्चर्य वाटले. बरं, जर चोर घरांत शिरला असेल, तर तो एकच हार फक्त घेऊन कस जाईल? कुणाच्याही तर्क चालेना.

"मुकतच मला समजलं की थोल्या भावजींचे दिवटे चिरंजीव; अभ्यासाच्या नांवाखाली शहरांत राहतो आणि नुसता जगडप्या करतो. पैसे सगळे उडवते असंतीव आणि म्हणूनच त्याने चंद्रमतीच्या हार चोऱ्या असेल." दुरासी सून कापेवरीने आपल्या पत्नीला सांगितलं.

"कोणत्या विलांत कोणता सांप लपवला असतो ते कुणाला ठाऊक! आपल्या धाकट्या भावाची मूलगी आहे चंगली; सगळ्यांशी अगदी गोड गोड बोलते, पण ती मात्र चांगलीच लबाड आहे. दोन दिवसांपूर्वी शहराच्या चंद्रकोरी कानात घालून शस्त्रेचं गेली. बरं झालं, संध्याकाळी मी तिला पहिल्यावर लगेच माझी कर्णफुडं मारून घेतली. असला बहुतेक तिचा हा चपलाहार गळ्यांत घालून शाळेत जायची इच्छा होती असेल आणि तिने तो घालला असेल. काय सांगावं, हरबता देखील असेल तिने!" तिसरी सून राजलक्ष्मीने आपल्या पतीच्या कानात फुसफुस केली.

"सासूसाई, आपण काहीतरी सांगा हो. आजकाल नोकरांच्यावर इतका विश्वास नाही ठेवता येत, ते किंयें असनात, तिबेच त्यांना राहूंचाचं जाता ही गौरी पाहू, जेव्हा पाह्यावं तेव्हां सगळ्या वरमर नोकरेपणीं हिंदनभिरत अरवते. मला नू लिबाव

संशय कोणय." थोड्या सूनवाईनी आपली शॉल व्यक्त केली.

"वाळानाच्याबरोबर ती अगदी उत्साहाने शहरांत गेली. त्याच्यापुढे तिचा काहीतरी नक्की हेतू असणार. तो हार आपल्या आईजवळ घ्यायचा बेत करून तिने हे सगळं ठरवलं असेल." थोरल्या सूनवाईनी धाकटीची री ओढली.

पण गौरीविषयी रत्नावलीच्या मनांत यत्किंचित ही संशय नव्हता. पण त्याक्षणी परिस्थिती इतकी विचित्र झाली होती की रत्नावलीला कुणाचाही संशय घेणे अशक्य होणे, तिने याच्यावर काहीच मत दिले नाही. गप्प करणें हा सर्वांत उत्तम मार्ग होता.

दोन महिने उलटले, तरी हाराबद्दल पुढे काहीच कळलं नाही. गौरी सळराजाला घेऊन घरी परत आली. त्या दिवशी संध्याकाळी थोरल्या मुलाने, सूर्यनारायणाने, शिवला बोलवून त्याला विचारले,

"हंयच, मी तुला आपल्या घरांतला नोकर कधी मानला नाही. नेहमी आपला भाऊ मानला आहे. घरांतल्या सगळ्याजणांना तुल्याविषयी आपुलकी आहे. एका बाबतीत तु मला मदत करायला हवीस. काहीही असो, तुम्ही पत्नीगौरी लहान आहे, अल्लड आहे, तुंच निता विचार की तो हार तिने घेतला होता का? आणि जर घेतला असला तर आता तो हार कुठे आहे?"

त्या रात्री शिवने आपल्या पत्नीला याबद्दल विचारले. काहीही उत्तर न देता गौरी सगळं रत्नावलीच्या खोलीत गेलीच म्हणाली, "बाईसाहेब, आपण माझ्या आधीसारख्या मला वाटता, म्हणून तर आपल्याकडून खूप सारं कामकाज मला शिबजता आलं. चोरी म्हणजे काय असतं, मला ते काही माहित नाही. कुणाचीही शक्य घेऊन मी हे सांगायला तयार आहे." असं रडतसडत ती म्हणू लागली.

रत्नावलीने तिला समजावत, कुचकारलं आणि परत तिच्या खोलीत घाटवलं. पण हाराच्या चोरीचा काही

भावात त्या गा कठीण अस्ति तां त्वं प्रपुढं काम
करावे हत्यानां भयं जेतुं च त्रिदशैः सत्तुं धनं
म्हणून तो संपन्न भवितुया गदी शान्त
निजाल माया दूर या अवत या त्वा निराहार
ह १

जेव्हा जलस गाजागाजे पडला काळात हाही
एक पण्डित बुन तो वाच करत मने त्यावाक्येही
जेव्हाकडून विश्वकेतुबद्दल ऐकले होते ते त्याचेच
च भवितुं हे नासाय चमत्कर नाडून त्याचार्थी
विश्वकेतु घराच्या ओसरीवर बसून सनई
वाजवीत होता

दगनाथला आपल्याकडे येताना पाहून
विश्वकेतु उठून उभा राहिला त्याने आश्चर्याने
विचारले, 'आपण आणि इकडे?' अस म्हणून
त्याने गनायला आदरपूर्वक प्रणाम केला, आणि

स्याच वगनायदी जिने मी वरा ना पडे मने सा
ननाथमय मी मायचाया उर सरत पण
मना जापण करुं होळ्हात नसायाने कास नय
विश्वकेतु म्हणे आपल्याच्या गजानत मजस प्रदला
नाई प्रपुढं पडला म्हणून मी सात इथ
गहायला माना आहे

त्याच्या गोंवडीचे गेवण्याम उरनाथमूष
होऊन त्याला म्हणाला, 'तुम्ही सनई पसरवछान
राजयता ह'

विश्वकेतुने हसून म्हटले, 'वहानपणापासून
मी हे वाव वाजवामला शिकलोय खरा, पण माझा
मुख ध्यस्ताय वैद्यकीचा आहे. सनईवादनार
मी भरपूर पेसा कमवला. त्याकाळी माझे नावही
गाजत होतं राज्यपुरस्कारदेखील मिळाला. माझ
संग संगीतात होतं वैद्यकीकडे माझ लक्ष

नागेना साहजिकच माझ्याकडे गेली येण्याचेच
झाले. नेव्हा माझ्या लक्षात आले की सनईवादना-
मुळे पोटाला पुरेसे मिळतच अस नाही पण हे
जरा उशीय लक्षात आले'

हरकत नाही पण त्यानंता तुम्ही काय
केलत? गनाथने आतुरतेने विचारले

आपला निर्याह चालवण्यासाठी मी एक
व्यवसाय स्वीकारला आणि स्वतःच्या
आत्मतृप्तीसाठी बुन या व्यवसायाची निवड
केली. अनवधानाने मी आत्मसन्तोष हेच सर्वस्व
मानले आणि त्यांत गुढालो ही माझी चूक
म्हणून पडली आता मी या प्रचारासाठी आलो
आहे इथे मला कुणीही ओळखत नाही म्हणून
मी माझ्या शोधपात्रावर दिव्यास पडले
आणि मला काही कथे स्वतःच्या सतांग्रजामागी
मलाई वाच पाहून मजकूर विमलचतुने
सांगता जे मित्र व धन केले

त्याचे समकक्षणी आपल्याकडीलच आहे
हे पहात मने थड झाला व थोड वेळ तन्मय
झिझा मने भातावर वाच घेत मनेतून तो ही
माझ्याकडे येयाने लक्षात आला. पण गेवनाचा

मर्म तुम्ही फार लवकर ओळखलेत त्यानुभवाच्या
आधाराने तुम्ही योग्य मार्ग पत्करला आहेत. दान
घागीर पाय ठेवून उभा राहाण्याचा प्रयत्न केला
तर धोका जास्त आहे. एक ता पुढे जाता येत
नाही, की नोट उभे गहाना येत नाही आणि
जिवाला धोकाच अधिका मीही हीच चूक केली
म्हणून माझी अशी वैत झाली आहे. मीदेखील
तुमच्याप्रमाणेच दुसऱ्या एखाद्या राज्यात जाऊन
स्थाविक होतो'

'अहो, एक निष्णात वैद्य म्हणून आपली
कीर्ती कुनीच आहे इतक्या लोकांची आला कुठे
महा वैद्य म्हणून मान्यता मिळते आहे. आपण
दोघेही या शहरात आनवने आपला व्यवसाय
चालवू' करुं का सात पुढून गावला
आपला जेवण व दान मनेतून चालव माझ्या
ताही विषयक मने सांगितले

'मगाथला आपली दिवाय मनी' मनी
नयनत शोधनीही आपला वैद्यकी निघने अर्थात
पापार्णिक्याचा चालु केलेही पण जे करुं सकाळ
विताय व अज व रावेत करुं दावेत नमोप्रेम
झाले

भारताची ओळख - प्र

- संक्रांतिका सण प्रत्येक राज्यात वेगळ्या पद्धतीने साजरा केला जातो त्यानुसार खालच्या तोंडाचा योग्य अक्षर पसंज उडवणे १ तमिळनाडू
- य भारत शिजवणे २ केरळ
- क पर्यंतारच्या गंदिरात जाणे ३ गुजरात
- पुराणकथेनुसार एक राजा आपल्या राज्यात परत आला म्हणून वहा दिवस आनंदोत्सव केला गेला हा राजा कोण? ४ युधिष्ठिर
- रामचंद्र
- महाबळी

१. या 'त्याच्या' ने आपला राज्यात परत आला म्हणून वहा दिवस आनंदोत्सव केला गेला हा राजा कोण?

१. तमिळनाडू
२. केरळ
३. गुजरात
४. युधिष्ठिर

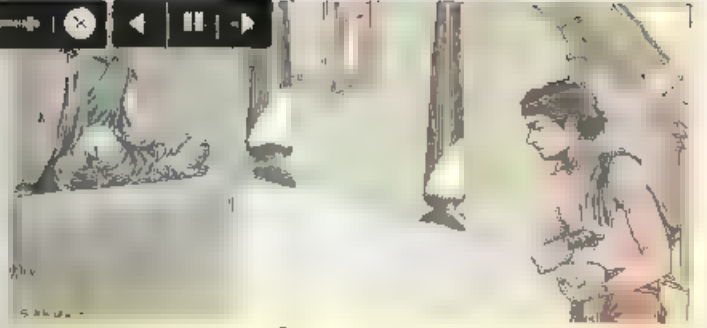

१. महाराष्ट्र
२. महाराष्ट्र
३. महाराष्ट्र
४. महाराष्ट्र

(उत्तर पुढील सहिन्यात)

जुलैच्या कांड्याची उत्तरे

१. महाराष्ट्र
२. महाराष्ट्र
३. महाराष्ट्र
४. महाराष्ट्र
५. महाराष्ट्र
६. महाराष्ट्र
७. महाराष्ट्र
८. महाराष्ट्र
९. महाराष्ट्र
१०. महाराष्ट्र

गणेश पुराण

गजानन पंडितांचे धर्म कामधेनू वाढवी एक दुमती गाय वही नंद नाथ च एक भाणूस त्या गाईला चारा पणी द्यावून तिचे दूध काढी व गजानन पंडितांचे निर्मल आनंद गजानन रई

गजानन पंडितांचे धर्म कामधेनू वाढवी एक दुमती गाय वही नंद नाथ च एक भाणूस त्या गाईला चारा पणी द्यावून तिचे दूध काढी व गजानन पंडितांचे निर्मल आनंद गजानन रई

गजानन पंडितांचे धर्म कामधेनू वाढवी एक दुमती गाय वही नंद नाथ च एक भाणूस त्या गाईला चारा पणी द्यावून तिचे दूध काढी व गजानन पंडितांचे निर्मल आनंद गजानन रई

चतुर्थीला सुळं होणार होते, नदने स्व कर्मांने सांगितल्याप्रमाणे पेल्यातल्या पाण्यात ताजे आपलेवे दूध ओतून तो गजानन पंडिताला दिले गजानन पंडिताने ऐक्यहाले पाणी मिसळलेले दूध पाहिले व आपचर्चकित होऊन विचारले - 'म्हा, हे काय रे? आजपर्यंत तू बुधात कधी पाणी घातले नाहीस ' गजानन पंडिताने विचारताच नंद ओढून म्हणाला 'तो गजपती साक्षी आहे मी बुधात पाणी घासून आणले नाही. मी शपथ घेऊन सांगतो '

गजानन पंडितांशी नम्रपणे बोलणारा नंद त्या दिवशी असा निर्मळपणे ओरडत असलेला पाहून त्या वाटेने जाणारे लोक थक्क होऊन जगाच्या मागी थक्कले त्याच वाटेने स्वयंकेसरी जात होता. तो थोडा वृद्ध असा राहिला आणि भनात गुदगुल्या

स्वयंकेसरी शंकर निघातेला नदी मन्मथ
झाड्यासरखा जागच्या जागी थांबला अं० ५
खोलीत दिवा अजून तसाच तेवत मन्मथ पाहून
धावला

गोष्टसंपवीत पावनमिश्र म्हणाले 'मुलागो, तर आता संगा प्रथम रात गणेश भट्ट म्हणून आला होता तो कोण रे? सांग पाहू!' असे त्यांनी म्हणताच मुले म्हणाली 'आणखी कोण? आपला गणपतीच, वातापी गणपतीच! त्याच्या स्वरांत मोठ्यानीही आपला स्वर मिळविला, पावन मिश्र पुन्हा सांगू लागले -

'आजोगा' असे म्हणत गणेश भट्ट हात पुढे करून येत असेत - "गणेशा!" म्हणत गजानन भट्टने बातवाला उचलून घेतले व नातवाला म्हणाले "गणेशा! गणपतीने आमच्यावर अनुग्रह करून तुझे रूप घेऊन आला आणि आपले घर पवित्र केले हे गजाननचे देऊळ आहे! असे म्हणत साठी उतरतेत्या त्या म्हणान्याने जहानमुलासारख्या उडवा मारायला सुरुवात केली आणि "नाहक नृत्य करी गजानन

विमर्शित गजानन आनंदमिश्री राग त्यास ना सुरुवात केली त्याच्या त्या गायनाचा प्रतिध्वनी बटेक आवाज होतो नसासर्व गावभर दुमदुमला गावभर पसरलेल्या त्या आनंदमिश्रीच्या स्वरात भट्ट होऊन स्वाकेसरी घावत येऊन गजानन पंडिताचे पाय धरून म्हणाला - "गुरुदेवा! आपण क्षमा केली असे म्हणोपर्यंत मी हे पाय सोडणार नाही ' "

गजानन पंडिताने चव्विशी खाली वाकून स्वाकेसरीला दोन्ही हात घरून उभे केले व म्हणाले 'स्वराकेसरी! आपण निमित्त मात्र असतो ही सर्व त्या गणपतीची लीला आहे! तुम्ही संगीत शास्त्राचे मधन केलेले आहे, मी भक्ति व प्रेम यांना महत्त्व देऊन प्रतिस्मात निसर्ग होऊन गाणे म्हटले तरच संगीत उच्च वरीला पोचले असे मानतो, एवढेच आता यापुढे सोन्याच्या गणेशमूर्ती सर्व तुझ्याच हे सर्व सत्कार मला नकोसे वाटू लागले आहेत, या पुढे मी संगीत सभातून कधी गाणे म्हणणार नाही ' असे म्हणतच बाल गणेश भट्ट म्हणाला "आजोगा! तुम्ही घरांत बसून स्वतःच्या हौसेखातर गाऊ नागलात तर ते नाही चातणार ' "

गजानन पंडिताने हात जोडून गणपतीचे नमन केले व म्हणाले - "हे विघ्नहर्त्या गणनायका! तू माझ्या नातवाच्या तोंडी उपदेश केलास आजपर्यंत मी तुझ्या झक्रेप्रमाणेच गायत करीत राहलो, यापुढे तुझे स्तवन करण्यासाठीच गायन करीन. ऐकणाऱ्याच्या हृदयात तू बास कर, सत्कार समारंभापासून मात्र मला वाचव. "

नेव्हा स्वाकेसरी म्हणाला - "गुरुदेवा! आपण रचिलेली भक्ति गीते आपण म्हणता त्या पद्धतीने गाणाऱ्या व्यक्तीसच सुवर्ण मूर्ती लाभेल. अशा तऱ्हेने तरी आमच्या हृदयात तुमच्यासांगखीच प्रसिद्धाचनर उत्पन्न होवो असा आशीर्वाद द्यावा! असे म्हणत स्वाकेसरीने ओंजळ पुढे केली

गजानन पंडिताची कष्टवाचवी पूर्ती आली त्या सदर्थत ते नकोनका म्हणत असनाही त्यादिवशी सध्याकाळी बालपि गणपतीच्या समोरच्या पटांगणात एक मांठी सभा झाडी फुष्पांमालांनी सजविलेच्या व्यासपीठावर कष्टवाची पूर्ती उत्सव समारंभ घाटामाटाने पार पडला

गजानन पंडिता हात जोडून म्हणाले - 'कित्येक धार पृष्ठांनी संगीत आणि कविता

भक्तीलाच अर्पण केली, आणि नोच सन्मार्ग म्हणून मानले त्या स्वर्गात मी नमन करतो माझाही तसाच विश्वास आहे त्याहुन जास्त माझ्यात स्वतःच विशेष असे काही नाही ' असे सांगून अनेक राग गुप्तून गणपतीचे कीर्तनान करीत गजानन पंडिताने रागगुच्छ प्रस्तुत केले ते गायन ऐकत असता गुन्य गणपतीचे जे स्वरूप श्रोत्याच्या अनापटलावर अकित झाले ते सर्वकाळ राहून गेले

बातपि नगराच्या इतिहासात गजानन पंडिताचे चरित्र सुवर्णक्षरांनी विविले गेले आहे, असे सांगून पावन मिश्राने गजानन पंडिताची कथा संपविली

एके दिवशी बरीचशी मुल व त्याच्या पाठीमाग त्याच जण एव राहिले ते मोठे लोक गळे

चित्रकाराला लक्षापूर्वक पहात होते व ते चित्र काय असावे या विषयी परस्पराना विचारीत होते. त्या चित्रात एक विचित्र हरिणाचे चित्र होते, ते हरिणाचे भूत असावेसे भासे. त्याच वेळी पावन मिथानी सभा मंडपात पाऊल टाकले व मूले उत्सुकतेने व कुतूहलाने हरिणाचे चित्र पहात असल्याचे ओळखले व म्हणाले - "मुलांनो! या वाता, ती कथा भी सगती, ऐका!" असे सांगून ते गोष्ट सांगू लागले.

इंद्राने सगर चक्रवर्ती राजाच्या यज्ञासाठी म्हणून सोडलेला घोडा धरला आणि बांधून देवला. वृद्ध राजाचा यज्ञ निविघ्न पार पडला नाही. इंद्राने घोडा चोरून नेला.

वृद्ध महाराजांच्या अभिनंदन नांवाच्या मुलाने इंद्राला त्याचा भाग न देता यज्ञाचा आरंभ केला. इंद्राला भयंकर राग आला व त्याने फातलाला पोटाभर छायला प्यायला घालून अभिनंदनाचा यज्ञ उध्वस्त पार अशी विनंती केली.

काल हा वेळेचा अधिपती प्राणिमात्राच्या जीवन वरणाचे मूळ कारण. काळाला मग धर्मराज असे ही म्हणतात.

कालाने यज्ञपुरुषाचे आवाहन केले व अभिनंदनाच्या यज्ञाच्या होमकुंडातून एक महाभयंकर असे प्राणिरूप भूत निर्माण केले. तसे भूत पूर्वी कधीकोणी पाहिले किंवा ऐकलेही नव्हते, की त्याच्याविषयी काही माहीतही नव्हते. म्हणून ऋत्विज अध्वर्यू वगैरे सर्व त्याला पाहून घाबरेलून पळाले, यज्ञवेदिका तष्ट झाली.

अभिनंदन हा गणेशभक्त होता. त्याचे गुरू वशिष्ठ म्हणाले - "राजा, मध्ये असे विघ्न येईल असे समजूनच होमकुंडासमोर मोठे स्वस्तिकमीठ तयार करवित होते. स्वस्तिक हे विघ्न दूर करील." राजाने तसे केले.

रांगोळीने काढलेल्या त्या स्वस्तिक केंद्रातून एका अद्भुत नादचे कंपन बाहेर आले व त्या महाभयंकर भुताला जाणू कांही गिळून टाकले. रांगोळीचे कण मोठ्या उंदरासारखे बदलले, कित्येक तारुसी मुंया त्या भुताच्या शरणांगपर चढल्या आणि त्याचा जावा धेज जागल्या. ते भयंकर भूत जमिनीवर गडबडातोलू लागले आणि भयार्थात अट्टश्य झाले.

(क्रमशः)

राजकन्येचा चांदोबा

फार पूर्वीची गोष्ट आहे ही. राजस्थानमध्ये एका राज्यात नीलावती नांवाची एक आठ वर्षांची धिभुरडी राजकन्या होती. एकदा तिने खूपखूप गिळई खाह्मी आणि तिची प्रकृति एकदम बिघडली.

राजवैद्यांनी तिला तपासले, आणि नंतर महाराजांना बोलावणे पाठवले. दावनांत पाऊल टाकताच राजाने लेकीला जवळ घेतले व भावरलेल्या स्वराने तिला विचाले, "बाळे, तुझी काय इच्छा आहे?"

"पिताजी, मला लगेच आत्ताच्या आत्ता चांदोब हवा आहे. तो भिळाला की मी बरी होईन. या पलंगावरून उठून हिंडायला फिरायला लागेन!" लीलावतीने मजल स्वराने म्हटले.

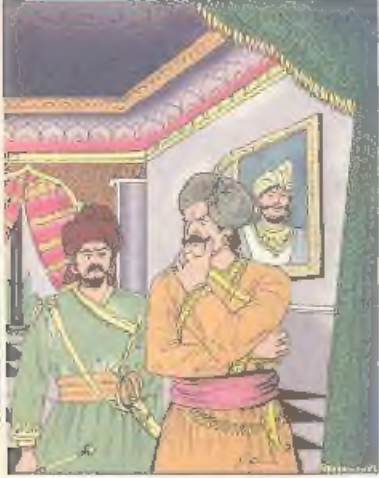
त्याकाळचे बरेच राजेराजवारे अहंकारी असत, त्यांतले कांही तिरसददेखील असत. मुलीने चंद्रासाठी मागणी केली आणि राजाने लग्नलौच शंपकपणे म्हटले, "या लहानशा गोटीसाठी तू आजारी पडलीस काय? तुझ्या

हातात चांदोबा आसाच जाहे अस समज," आणि त्याने सेनापतीला निरोप घाडला.

सेनापती आल्याबरोबर राजाने म्हटले, "राजकन्या लीलावती चांदोबा मागते आहे. तो भिळाला की तिची प्रकृती ठीक होईल. कोणत्याही परिस्थितीत उद्यां इथे चंद्र घायला हवा. ही भांडी आज्ञा आहे."

"चांदोबा?" सेनापती आश्चर्यचकित होऊन विचारलं लागला. "महाराज, राजकुमारीने आजपर्यंत जे जे मागितलं, ते सारं आपण दिलं. हत्तीचा दांत, मोर, माकड, रत्ने, साणके, त्यांची प्रत्येक मागणी मी पूर्ण केली आहे. पण आता चांदोबा आणणे मला कसे शक्य आहे? ते काम माझ्या धुवती-बाहेरचे आहे. कारण हा आभाळांतला चंद्र आपल्यापेक्षा पांच हजार योजनांच्या अंतरावर आहे.

राजकन्येच्या दावनांच्या सातपटीने मोठा आहे. त्याची निर्मिती तांब्यापासून केली गेली आहे. असल्या भारी वजनाच्या वस्तू आणणे अगदी

अशक्य आहे. कृपा करून आपण मना मना माफी अर्जवी!"

हे उतर ऐकून राजा नाराज झाला व सेनापतीला म्हणावा, "माझ्या दृष्टीसमोरून सांगलीच दूर हो! आणि राज्यांतल्या जादुगारास पाठव."

जादुगार लगेच तिथे उपस्थित झाला. राजाची आज्ञा त्याने सविस्तर ऐकली व येत त्याने सुरुवात केली, "महाराज, आपल्या राजकन्येचे मनोरंजन करण्यासाठी मी कित्येक वेळा निरनिराळ्या जादूंचे खेळ इथे केले आहेत. सतत प्रकारचे अद्भुत चढाव, संतलेली काठी, मग्न वस्तू मी त्यांना आणून दिल्या आहेत. परंतु चंद्रमा आणून देणे हे कुणालाही शक्य नाही. तो आपल्यापासून चार हजार योजने दूर आहे. त्या शिवाय, त्याचा आकार आपल्या राजमहालापेक्षा दसपट मोठा आहे. आणि चंद्र हा शुद्ध सोण्याचा व सान्नीचा वस्तू आहे.

आपण कृपया मला हे काम देऊ नये. माफी अर्जवी!"

जादुगाराचे हे लांबलचक उतर ऐकून राजा जास्तच नाराज झाला. त्याने जादुगाराला परत पाठवले आणि राज्यांतल्या विद्वान गणितज्ञाला निरोप घाडून बोलावून घेतले त्या तज्ञाने दालनांत पाय ठेवला नाही तोच राजा कडाडून ओरडला, "तुम्ही किती वर्षे आगच्यासाठी कायकाय केले आहेत त्याची यादी सांगत बसू नका. आमच्या राजकन्येसाठी चांदोबा कसा आणता येईल ते गणिताचा उपयोग करून सांग!"

गणिती पडितांनी थोडा वेळ आंकडे मोड केली. विचारपूर्वक हिशोब करून ते म्हणाले, "महाराज, ह् चंद्रमा आपल्यापासून बरोबर तीन हजार योजने आणि चार मोस एवढ्या अंतरावर असतो. चांदीच्या नाण्यासारखा तो चकचकीत व छत्रछत्रांसारखा आहे. सोळा व चुरा यांच्या मिश्रणातून तो बनवलेला आहे. इतकंच नव्हे तर, त्याला आकाशात इतका चड चिकटून बसवलेला आहे की त्याला सोडवून आणता येणारच नाही. मीच नव्हे, तर कुणीही त्याला इथे आणू शकणारच नाही. माझ्यावर दयादृष्टी ठेवा आणि मला यांतून सोडवा."

आता माव संतापाने राजाचे चेहेरा फुकून निघला. गणितज्ञाला तिथून परत पाठवल्यानंतर राजाने आपल्या दरबारांतल्या विदूषकांना बोलावणे घाडले. राजकन्येच्या आजाराचे कारण सांगताना राजा विदूषकांना म्हणाला, "चांदोबा इथून किती दूर आहे याबाबतीत सेनापती, जादुगार आणि गणितज्ञ यांचे विचार अगदी भिन्न आहेत."

विदूषकाने आश्चर्य वाटल्यासारखे दाखवून

म्हटले, "महाराज, ही तर फारच नव्वताईची गोष्ट आहे. हे राज्यातले तिचेही अत्यंत बुद्धिमान गणले जातात! त्यांनी जे म्हटलेय, तो बरोबर असेलही. पण या सर्वोपेक्षा राजकन्येच्या मनांत चंद्राविषयी काय कल्पना आहे हे प्रथम ऐकायला हवे. ते सर्वात महत्वाचे आहे. त्यांच्या मनांत चांदोबा किती दूर असतो, किती मोठा दिसतो हे पाहणे आवश्यक आहे."

राजाबरोबर विदूषक राजकन्येच्या महालांत गेला. तिच्या प्रसंगाजवळ जाताच तिने उत्सुकतेने विचारले, "आणलात का चांदोबा?"

"राजकुमारी, हा तर माझ्या डाय्या हातचा खेळ आहे. पण त्यापूर्वी आपण मला सांग की तो आपल्याला केवढा मोठा दिसतो, किती दूर राहतो आणि तो कशाचा बनवलाय ते माहीती आहे का?" विदूषकाने विचारले.

"मला कुणी विचारले तर मी सांगिन ना! हा चांदोबा माझ्या हाताच्या करंगळीच्या मखापवढा आहे. माझ्या या खिडकीच्याबाहेर जे हे झाड दिसतंय ना, तेवढा मोठा तो उंच आहे. आणि मी घाहिलय कधीकधी तो या झाडाच्या कांड्यात अडकलेला असतो, पण तरीसुद्धा चमकत राहतो. नाहीतरी तो सोन्याचाच केलेला आहे, तेव्हा चमकणारच."

राजकन्येने आपल्या मनांतले विचार सांगितले. "राजकुमारीजी! ठीक आहे. आता मला समजले. आज रात्रीच मी या झाडावर चढून बसेन. चांदोबा पांढीत अडकला की मी त्याला पकडून लोंच घेऊन येईन." विदूषकाने राजकन्येला जास्तच दिले. विदूषकाने तडक राजाच्या सोनाराला बोलावले आणि राजकन्येच्या बोटाच्या मखापेक्षा मोठा मोठा

असा सोन्याचा चांदोबा बनवायला बसवले.

गुरेडशा एका बहान वारांत तो चिपुकला चांदोबा सोनाराने छानपैकी बसवला आणि विदूषकाजवळ तो देताना सोनाराने विचारले, "काय भानगड आहे ही? हे असं कशासाठी बनवायला सांगितलं तुम्ही?"

"दिसत नाही का तुला? अरे, हा चांदोबा आहे." विदूषकाने हंसतहंसत म्हटले.

"पण चांदोबा तर इथून तीन योजने लांब आहे. तो तांच्याचा आहे आणि गोल गरमरीत देखील आहे!" सोनाराने म्हटले.

तिथून विदूषक सरळ राजकन्येकडे गेला आणि आपण बनवून घेतलेला चांदोबा त्याने तिच्या हातांत ठेवला तो बघून राजकन्येचा आनंद गगनांत मानेना. दुसऱ्याच दिवशी तिच्या प्रकृतीला आराम वाटायला लागला आणि ती सर्गेत जाऊन उज्या माणयला जागली.

झाता ती सदैव आनंदी व उत्साही दिसायला लागली. एका दिवशी तिच्या पतीने तिच्या आनंदाचे कारण काय असे विचारले.

चंद्रदेव बाळरुपांत रोज विला भेटायला तिने त्याला कसा येतो ते तिने त्याला कौतुकाने सांगितले.

“चंद्रदेव कांही तुम्हा खरा मुलगा होऊं शकणार नाही, पण जर तो देव आहे, तर तो तुम्हा नाळ होय, असे मतदान देऊं शकेल.” तिचा नवरा म्हणाला.

त्या रात्री चंद्रदेव आला तेव्हा ही फार गंभीर दिसत होती. “अम्मा, तुला कसली आशा आहे?” (तामिळमधे आसे म्हणजे आशा किंवा इच्छा).

“माझ्या दैवी पुत्रा, मला माझे स्वतःचे मूल हवे आहे.” ती श्री म्हणाली.

“मी तुझ्यासाठी प्रार्थना करीन आणि तुझी इच्छा पुरी होईल.” चंद्रदेवाचे सांगितलं. “पण मग तू मला विसरणार नाहीस ना?” ती पुढे हसून म्हणाला व परत गेला.

लोकच त्या खोला एक गोंडस मुलगा झाला आणि तिचा आनंद रागनांत मायेना. आता तिचे बाळ तिच्याजवळ होते, पण रोज रात्री चंद्रदेवाचा दूधभात खाऊं घालायला मात्र ती कधीही विसरली नाही.

अशी कांही वर्षे उलटली. एक दिवस ती आजारी पडली. जेव्हा आपला अंतिम सण जवळ आवाय असं तिला वाटलं तेव्हा तिने आपल्या मुलाला बोलावून सांगितलं, “श्री चंद्रदेव येईल. मी रोज देते तसा आजही तू त्याला दूधभात दे.”

आणि ती मरण पावली त्या छोट्या मुलाने भात शिजवला, दूध गरम केले आणि तो चंद्रदेवाची वाट पहात बसला. चंद्र अला आणि अम्माला शोधूं लागला, “ती आता नाही!” तिच्या मुलाने सांगितले.

चंद्रदेवाला फार दुःख झाले. “माझी अम्मायेस!” आणि तो दिसनासा झाला. त्या रात्री आकाशात चंद्र दिसला नाही.

त्या दिवसापासून, दर महिन्यातून एक दिवस चंद्र आभाळात अनिवात दिसत नाही, कारण पृथ्वीवरच्या त्याच्या या माननेल्या अम्मासाठी तो शोक व्यक्त करतो. तो जसं जेवटी म्हणाला होता, “माझी अम्मावासे” आणि दिसनासा झाला, तेव्हा पासून या दिवसाचे नांव अमावास्ये किंवा अमावास्या असे पडले.

बदला

उत्तरी पर्वताच्या पत्तीकडे मारुदेव नांवाचा एक जादुगार राहत होता. त्याला बोट मंत्र येत होते. पण त्याने पैसे कमावण्यासाठी त्यांचा उपयोग कधी केला नाही. म्हणून तो नेहमीच गरीब राहिला. त्याला लव नांवाचा एक मुलगा होता. पित्याने त्याला आपली सारी विद्या शिकवली होती.

लवला मात्र अवलंब्य विवेका उपयोग घन व कीर्ती मिळवण्यासाठी करावची इच्छा होती. म्हणून आपले गांव सोडून तो देशविदेशांत हिंरण्यासाठी निघाला. अनेक राजेरजवाड्यांनी त्याची जादू पाहून त्याला गरसूर नविसं दिली. अशा तऱ्हेने फिरनाफिरता तो तोरण देशात पोचला. तिथल्या राजाला भेटून आपल्या जादूचा प्रयोग करण्याची परवानगी त्याने मागितली.

तोरण देशाच्या राजाला सन्याच वर्षानंतर एक मुलगा झाला. त्याची जन्मकुंडली बघून ज्योतिषांनी भक्ति बर्तविलं होतं की जेव्हा तो दोन वर्षांचा होईल, तेव्हा एक जादुगार येईल आणि त्याच्यामुळे मुलावर संकट येईल. तेव्हापासून जादू किंवा जादुगार हे नुसते शब्द ऐकते तरी राणी व

राजा, दोघेही धामाधूम होत असत. आता लवने जेव्हा त्यांना सांगितलं की तो जादुगार आहे, तेव्हा राजा धाकला. कारण राजपुत्र आता दोन वर्षांचा झाला होता, या जादुगारामुळे राजपुत्रावर कांही ना कांही विपरीत संकट आलं असतं.

राजाने मंत्र्याला सांगितलं, “कांहीही होतो, या जादुगाराला परत धाडून घ्या.” मंत्र्याने लवला एकांतात बोलावून म्हटले, “म्हाराबांवा जादूचे प्रयोग पाहायला फार आवडतात. म्हणून तुमचा खास पाहुणचार करावा असं महाराजांनी सांगितलं आहे. आज तुम्ही पाहुणे म्हणून शाही अतिथी-गृहांत राहायचे आहे. उद्यां तुमच्या प्रवीणाची व्यवस्था करण्यात येईल.”

लव फारच खुष झाला. त्या रात्री मंत्र्याने लवच्या अजांत विष मिसळले व त्याला खाऊं घातले. पहाट होताच नोकरांतर्फे त्याचे प्रेत पुनः शकण्याची व्यवस्था केली गेली.

हे सर्व जरी गुपचुप झालं असलं तरी ही बातमी शहरांत पसरली. कांही दिवसांनंतर ही बातमी मास्देवापर्यंत पोचली. ही गोष्ट खरी आहे

किंवा नाही याचा शोध घेण्यासाठी मारुदेव स्वतःच निघाला. ज्या मार्गाने लव गेला तोच मार्ग मारुदेवाने निवडला. वाटेत ठिकठिकाणी तो जादूचे प्रयोग करीत होता, आणि भग ती तोरण देशांत पोचला. लव तोरण देशांत आला होता हे बऱ्याचजणांना ठाऊक होतं. पण तो कुठून आला, कुठे गेला हे कोही कुणाला सांगता येईना. लवला राजवाड्यात पाहुणत म्हणून बोलावले व त्याच्यावर विषप्रयोग केला गेला हे देखील त्याने ऐकलेलं होतं.

मारुदेव स्वतः एक भला माणूस होता. पण जेव्हा त्याला कळलं की आपल्या मुलाला विनाकारण मारलं गेलं आहे, तेव्हा त्याने याचा सूड घेण्याचा निश्चय केला. तो राजवाड्याच्या आसपास हिंडत होता. जेव्हा राजकुमाराला हिंडतण्यासाठी म्हणून दासी बाहेर पडली. तेव्हा

त्याने आपल्या विबेने तिला मूर्छित केले. आणि राजकुमाराला उचलून घेऊन तो आपला गांबी परत गेला. बरी पौंचत्यनंतर त्याने राजपुत्राचे कपडे, दागिने काढून एका पेटीत नीट ठेवले आणि आपल्या मुलाप्रमाणे त्याचे पातन पोषण काण्यास त्याने सुरुवात केली.

आपल्या मुलाला कुणीतरी उचलून नेलं आहे हे समजल्यावर तोरणचा राजा फारच दुःखी झाला. त्याने इतकी अतोनात काळजी घेऊन सुद्धा पंक्वता एक पुत्र नाहीसा झाला. मुलासाठी शोकाकुल झालेल्या राजाचे खांतून करताना मंत्री म्हणाला, "महाराज, आपण दुःख आवरावे. जे नशिवांत लिहीलेलं असतं, ते अटक असतं. माणस युवराजांना घेऊन जाणारा माणूस एक जादुगार असला पाहिजे. आपण ज्या तरंगाला मारलं, त्याचा पिता किंवा इतर कुणी आता आपणच हे संकट आपल्या हातांनी ओढून घेतलेलं आहे. पण आपल्या ज्योतिषांनी सांगितलेलं होतं की मुलाच्या प्राणाला धोका नाही. योग्य वेळी तो स्वतः आपल्या राज्यांत परत येईल."

लवची जेव्हा हत्या झाली होती, तेव्हा त्याचे बरे सोळा वर्षांचे होते. राजपुत्र सोळा वर्षांचा होईपर्यंत त्याला जादुगाराने सांभाळले; आणि नंतर तो सूड घेण्याच्या विचाराने राजपुत्रासह तोरण देशी आला. त्याने राजकुमाराला सांगितलं, "बाळ, तू ही पेटी घेऊन राजाच्या दर्शनासाठी जा. जेव्हा तू छोटा होतास, तेव्हा तुझ्या थोरल्या भावाने याच तोरण राजाचा पाहुणचार स्वीकारला होता. राजाने त्याला जे इनाम दिलं त्याच्याबद्दल

ही पेटी तू घेऊन आला आहेस असं तू महाराजांना सांग."

राजपुत्राने विचारलं, "मला एका थोरला भाऊ होता? तुम्ही अगोबर कधी कसं त्याबद्दल बोलता नाहीत?"

"आधी मी जे सांगतोय तं कर. म्हणजे ला तुझ्या भावाबद्दल आपोआप माहिती कळेल!" मारुदेव त्याला म्हणाला.

ती पेटी घेऊन राजवाड्याकडे महाराजांच्या दर्शनासाठी राजपुत्र गेला. त्याने राजाला बंदन करून म्हटलं, "महाराज, मी मारुदेव जादुगराचा मुलगा आहे. बऱ्याच वर्षांपूर्वी माझा भाऊ इथे जादूचे प्रयोग करायला आला होता. त्याचा पाहुणचार राजवाड्यावर झाला व त्याला इनाम देखील मिळाले होते. त्याबद्दल माझ्या वडिलांनी ही संदूक आपल्याला द्यायला सांगितली आहे." त्याने ती संदूक राजाच्या समोर ठेवली. राजाने ती पेटी उघडून पाहिले तर जेव्हा राजपुत्र हसला तेव्हा अंगावर असलेले कपडे व दागिने त्यांत होते.

अतीव दुःख व संतापाने राजाला मान राहिले नाही. रागाच्या भरात त्याने आपल्याच मुलाला

मारण्याचा प्रयत्न केला. त्याला आवत मंत्रीजींनी म्हटले, "घाई कळं नये. हे कपडे, दागिने युवराजांचे आहेत हे खरं आहे. पण जर त्याने युवराजांना ठार मारले असले, तर हे कपडे त्याच वेळी पाठवले असले, वा मुलाचे वयही युवराजांच्या वया इतकंच विसले आहे."

राजासमोर ठेवलेल्या पेटीतून मंत्र्यांनी एक एक कपडे उचलून पाहिले. त्यांच्याखाली एक चिडी ठेवलेली होती. त्यांत लिहीले होते, "राजन्, तू स्वतःच्याच मुलाची हत्या केली आहेस. माझ्या मुलाला तू ठार मारले होतेस, त्याचा बदला मी अशा तऱ्हेने घेतला आहे."

ती चिडी बघून प्रथम राजा धावरला, जर मंत्र्याने त्यावर आवरले नसते तर जादुगाराला जसे बाटले तसे त्याने आपल्याच मुलाला रागाच्या भरात ठार मारले असते, राजाला आपल्या अविचायीपणाचा राग आला. त्याने आपल्या मुलाला प्रेमाने जवळ घेतले व मिठी मारली. त्याने जादुगाराला बोलावून घेतले व त्याच्या मुलाला विनाकारण मारल्याबद्दल त्याची क्षमा मागितली, आणि राजाने त्याला एक जहागीर बक्षीस दिली.

